

Ira Lämsä & Oona Tuomainen

”TÄSSÄ ON JOTAIN, MITÄ EI TAVOITA SANALLISELLA VIESTINNÄLLÄ”

Taide tukemassa sosiaalisen vuorovaikutuksen
mahdollisuuksia

Opinnäytetyö

Humanistisen alan ammattikorkeakoulututkinto

Yhteisöpedagogikoulutus

2024

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Yhteisöpedagogi (AMK)
Tekijät	Ira Lämsä ja Oona Tuomainen
Työn nimi	"Tässä on jotain mitä ei tavoita sanallisella viestinnällä." Taide tukemassa sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollisuuksia
Toimeksiantaja	Kulttuuripaja Kajo, Mikkeli
Vuosi	2024
Sivut	36 sivua
Työn ohjaaja	Jaakko Pitkänen

TIIVISTELMÄ

Tämä opinnäytetyö käsittelee kolmea Kulttuuripaja Kajolla Mikkeliissä toukuussa 2024 toteutettua taidepajaa, joiden tarkoituksena oli kehittää sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollisuuksia taidelähtöisellä menetelmällä. Kulttuuripaja Kajo järjestää kulttuuripajatoimintaa 18–35-vuotiaille nuorille aikuisille, joilla on jokin haastava tilanne elämässään.

Opinnäytetyön ensimmäisenä tavoitteena oli kehittää "Vuoropuhelu taiteiden keinoin" -menetelmän ideaa yhdessä Kajon kävijöiden ja vertaisohjaajien kanssa kohti toimivaa menetelmää. Kehittämismenetelmänä oli kokeileva kehittäminen. Toisena tavoitteena oli, että menetelmä olisi kävijäystävällinen ja sovellettavissa mahdollisimman monenlaisille ihmisille, erityisesti niille, jotka kamppailevat arjessaan sosiaalisten haasteiden kanssa.

"Vuoropuhelu taiteiden kautta" on menetelmä, jossa osallistujat luovat haluumallaan työtavalla, esimerkiksi maalamalla, kirjoittamalla tai käsitöillä, teoksen kuvakortin herättämien ajatusten ja mielleyhtymien perusteella. Tämän jälkeen teoksia vaihdetaan, ja tehdään tulkinta toisen osallistujan teoksesta ja tehdään tulkinnasta uusi, erilainen teos. Lopuksi tulkinnoista ja niiden herättämistä tunteista keskustellaan yhdessä.

Anonyymin loppupalautteen sekä loppukeskustelujen perusteella menetelmä onnistui luomaan uudenlaisia tapoja tuoda ajatuksia ja kokemuksia ilmi. Menetelmän käytön huomattiin rohkaisevan myös sanallisessa vuorovaikutuksessa loppukeskustelun aikana. Erityisesti menetelmän todettiin olevan käyttökelpoinen pienissä ryhmissä, joissa on yhteinen tila keskustelulle ja itsensä ilmaisemiselle. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että tällainen taidelähtöinen vuorovaikutusmenetelmä voi tukea merkittävästi ihmisiä, joilla on sosiaalisia haasteita, ja edistää heidän toimijuuttaan ryhmässä.

Asiasanat: kohtaaminen, ohjaaminen, taide, vuorovaikutus, taidelähtöiset menetelmät

Degree title	Bachelor of Humanities
Authors	Ira Lämsä ja Oona Tuomainen
Thesis title	“There is something that can’t be reached through verbal communication.” Art supporting the possibilities of social interaction
Commissioned by	The Culture House Kajo in Mikkeli, Finland
Time	2024
Pages	36 pages
Supervisor	Jaakko Pitkänen

ABSTRACT

This thesis examines three art workshops organized in Mikkeli at the Culture House Kajo in May 2024. The workshops aimed at developing opportunities for social interaction through art-based methods. The Culture House Kajo organizes cultural activities for young adults aged 18–35 who are facing challenging situations in their lives.

The first objective of the thesis was to collaboratively develop the idea of the "Dialogue through the arts" method with Kajo participants and peer leaders toward a functional method. The development method employed was therefore experimental development. The second objective was to ensure that the method was participant-friendly and applicable to a wide variety of people who struggle with social challenges in their daily lives.

“Dialogue through the arts” is a method in which participants create an artwork based on the thoughts and associations evoked by an image card using their preferred working methods: crafts, painting and writing. Afterwards the artworks are exchanged, and participants interpret another participant's work, creating a new and different piece based on that interpretation. Finally, the interpretations and the feelings they evoked are discussed together in a group.

Based on anonymous feedback and final group discussions, the method succeeded in creating new ways for participants to express their thoughts and experiences. It was noted that the use of the method also encouraged verbal interaction during the final discussions. The method was found to be particularly useful in small groups where there is a shared space for discussion and self-expression. In conclusion, it can be stated that such an art-based interaction method can support individuals with social challenges and promote their agency within the group.

Keywords: social challenges, guidance, art, art-based methods

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	KEHITTÄMISTYÖN TAUSTA JA TARVE	6
	2.1 Kulttuuripaja Kajo	6
	2.2 Sosiaalipedagogiset lähtökohdat	7
	2.3 Kehittämistyön tarve.....	8
3	SOSIAALISET HAASTEET	10
	3.1 Sosiaalinen toimintakyky.....	10
	3.2 Autismikirjon häiriö, ADHD ja sosiaalinen ahdistus.....	11
	3.4 Muut tekijät	15
4	TAIDE VUOROVAIKUTUKSEN TUKENA	16
	4.1 Yleisesti	16
	4.2 Aikaisemmat tutkimukset	16
5	KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS	18
	5.1 Kehittämisen kohde ja tavoite	18
	5.2 Toimenpide.....	18
	5.3 Kehittämismenetelmät.....	20
	5.4 Taidepajojen toteutus.....	21
	5.4.1 Ensimmäinen taidepaja: Kuvaa tunne!	21
	5.4.2 Toinen taidepaja: Kuvaa, miten haluat tulla nähdyksi!	23
	5.4.3 Kolmas taidepaja: Kuvaa haave!	25
6	ARVIOINTI JA JOHTOPÄÄTÖKSET	26
7	POHDINTA.....	31
	LÄHTEET	33

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme idea sai alkunsa yhteisestä kiinnostuksesta taiteeseen. Halusimme toteuttaa jotain toiminnallista opinnäytetyöksemme: jotain, missä pääsisimme toimimaan ihmisten kanssa ja toteuttamaan taidelähtöisiä menetelmiä. Suunnittelimme alusta asti myös sitä, että haluaisimme kehittää menetelmän.

Kulttuuripaja Kajo tuli mukaan kuvioihin harjoittelun kautta. Saimme tietää, että Kajolle otettiin mielellään tekemään opinnäytetyötä, ja mikä soveltuisi paremmin taidelähtöisen menetelmän kokeiluun, kuin Kulttuuripaja? Keskustelimme työntekijöiden kanssa mahdollisuudesta järjestää taidepajoja, ja millainen näkökulma niihin sopisi heidän mielestään. Omissa kiinnostuksenkohteissamme olivat esimerkiksi mielenterveyteen tai identiteettiin liittyvät teemat. Kajolta ilmaistiin tarve sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyviin teemoihin, joten tartuimme niihin. Haastattelimme työntekijöitä vielä uudelleen tarkemmin Kajolla usein ilmenevistä sosiaalisista haasteista, ja niin pystyimme lähtemään opinnäytteen suunnittelutyöhön.

Järjestimme kolme taidepajaa toukokuussa 2024, joiden aikana kehitimme yhdessä kävijöiden kanssa "Vuoropuhelu taiteiden keinoin" -menetelmää, jolla voidaan parantaa vuorovaikutusta ryhmän sisällä taiteellisia ohjausmenetelmiä hyödyntäen (kuvataide, sanataide, muotoilu yms.) Tavoite muodostui suoraan työelämäkumppanin toiveesta. Kehittämistyön menetelmäksi muodostui suunnittelussa kokeilut. Opinnäytetyö mahdollistaisi esimerkiksi sosiaalisten vaikeuksien kanssa kamppailevien nuorten vuorovaikutusmahdollisuuksien parantumisen myös jatkossa Kulttuuripaja Kajolla.

Tärkeimpinä käsitteinä opinnäytetyötä tehdessä nousivat esiin sosiaaliset haasteet, joista päätimme paneutua neurokirjon haasteisiin, sosiaaliseen ahdistuneisuuteen ja muihin selittäviin tekijöihin, sekä siihen, kuinka taidetta on aiemmin käytetty vuorovaikutuksen tukena, ja kuinka sosiaalipedagoginen näkökulma on pohja kaikelle toiminnalle, joka tapahtuu kulttuuripajaympäristössä.

2 KEHITTÄMISTYÖN TAUSTA JA TARVE

2.1 Kulttuuripaja Kajo

Opinnäytetyömme sijoittuu Mikkelin Kulttuuripaja Kajolle (jatkossa pelkkä Kajo), joka järjestää Sosped-säätiön rahoittamaa kulttuuripajatoimintaa. Toiminta on suunnattu 18–35-vuotiaille nuorille aikuisille, joilla on jokin haastava tilanne elämässään ja jotka “haluavat vahvistaa mielen hyvinvointia luovan yhdessä tekemisen kautta”. (Tietoa toiminnasta s.a.) Kajon kävijät voivat olla esimerkiksi työttömiä, sairaslomalla, kuntoutuksessa, opiskelijoita, työssäkäyviä tai eläkkeellä. Heillä voi olla haasteita esimerkiksi mielenterveyden, jaksamisen tai muiden arjen asioiden kanssa. (Mäkitalo-Tulokas 2024.) Kajo on matalan kynnyksen palvelu, jonne ei tarvitse lähetettä tai hoitokontaktia. Kajolla ovat käytössä myös turvallisemman tilan periaatteet. (Tietoa toiminnasta s.a.)

Kajon toiminta on osallistujille maksutonta ja sitä suunnittelevat Kajon kahden vakituisen työntekijän lisäksi vertaisohjaajat ja kävijät. Kajon toiminta koostuu kuuden viikon sykleistä, joista viitenä on sama viikko-ohjelma ja samat ryhmät, ja kuudennella on väliviikko, jona suunnitellaan seuraavaa jaksoa, ja ryhmiä on pop-up-tyylillä. Kajolla järjestetään ryhmiä esimerkiksi musisointiin, taiteiluun, kirjoittamiseen, liikkumiseen, pelaamiseen ja valokuvaamiseen liittyen, mutta myös mitä tahansa muita ryhmiä, joista kävijät ovat kiinnostuneet. (Tietoa toiminnasta s.a.) Joka viikko Kajolla on myös yhteisökokous, jossa kuka tahansa saa halutessaan tuoda äänensä kuuluviin ja nostaa yhteiseen keskusteluun aiheita, jotka liittyvät jotenkin Kajon toimintaan. Kajo on osallistunut esimerkiksi Hallituskadun approille omalla pisteellään ja Mikkelin Prideen kävijöiden toiveesta. (Luukkonen & Mäkitalo-Tulokas 2024.)

Kajon kävijäseurannan mukaan vuonna 2023 Kajon toimintaan osallistui yhteensä 272 eri kävijää, keskiarvoisesti noin 15 henkilöä päivässä. Ryhmiä koontui 321, ja niillä oli yhteensä melkein tuhat kokoontumiskertaa. Ryhmiin kirjattiin yhteensä noin 5900 osallistumiskertaa. (Luukkonen & Mäkitalo-Tulokas 2024.)

Kajolla koulutetaan itse ryhmiä ohjaavat vertaisohjaajat. Vertaisohjaajakoulutuksen kesto on noin 40 tuntia. Vertaisohjaajia on koulutettu huhtikuussa 2024

yhteensä 50, ja vertaisohjaajien työtunnit ovat vuonna 2023 olleet yhteensä 861 tuntia, lukuun ottamatta ryhmien suunnitteluun käytettyä aikaa. (Luukkonen & Mäkitalo-Tulokas 2024.)

Kajon toiminnan tavoitteeksi vuosina 2022–2024 on asetettu uusien haastavassa elämäntilanteessa olevien nuorten tavoittaminen ja mukaan saaminen, osallistujien sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen ja lisääminen, osallistujien tukeminen ja kannustaminen omia tavoitteitaan kohti, uudenlaisen toimijuuden vahvistaminen vertaisohjaajuuden kautta sekä kolmannen sektorin toimijana ja mahdollisena yhteistyökumppanina tunnettavuuden saaminen. (Mäkitalo-Tulokas 2024.)

Kulttuuripaja Kajon toimintaa rahoittaa Sosped-säätiö eli Sosiaalipedagogiikan säätiö. Sosped-säätiön missio on “vahvistaa yksilön hyvinvointia osallisuuden, vertaisuuden ja yhteisöllisyyden keinoin”, ja säätiön kulmakiviä ovat osallisuus, yhteisöllisyys, kohtaaminen, kokemustieto ja vertaisuus. (Tietoa säätiöstä s.a.)

2.2 Sosiaalipedagogiset lähtökohdat

Kajon toiminta pohjautuu sosiaalipedagogisiin lähtökohtiin. Sosiaalipedagogiikassa yhdistyvät sosiaalinen ja pedagoginen näkökulma ihmiseen ja maailmaan (Nivala & Ryytänen 2024, 19). Sosiaalipedagogiikan perusluonne jäsentyy neljän toimintaperiaatteen avulla. Ensimmäinen on ihmisten yhteisöllisen ominaisuuden ja vuorovaikutustaitojen tukeminen kasvatuksellisesti. Toinen on ajattelun ja toiminnan juurruttaminen osaksi ihmisten arkitodellisuutta. Kolmas on kasvatuksellisen toiminnan suuntaaminen samanaikaisesti sekä yksittäisiin ihmisiin, että heidän yhteisöihinsä. Neljäs on kasvatustyön yhteiskunnallisen ulottuvuuden huomiointi sekä oikeudenmukaisemman ja tasa-arvoisemman yhteiskunnan tavoittelu kaikille kasvatuksellisin keinoin. (Nivala & Ryytänen 2024, 29.)

Sosiaalipedagogisessa ihmiskäsityksessä ihmistä kuvailevat hänen yhteisölliset ominaisuutensa, mahdollisuutensa ja arvokkuutensa. Ihmisellä on potentiaalia kasvaa itseohjautuvaksi elämänsä subjektiksi kasvatuksen avulla. Kasvattajan tulee kohdata jokainen kasvava erityisenä yksilönä tukeakseen juuri

hänen omaa kasvuaan siksi ihmiseksi, joksi hänellä on potentiaalia tulla: luovaksi, kriittiseksi ja vastuulliseksi. Paul Natorp kuvasi asiaa sanoin: ”ihminen tulee ihmiseksi vain inhimillisessä yhteisössä”. (Nivala & Ryyänen 2024, 112.)

Kajo on yhteisö. Yhteisö määritellään Nivalan ja Ryyänen (2024, 150–151) mukaan: ”Yhteisö on ihmisten yhteenliittymä, jota määrittää jokin yhdistävä asia ja siitä kumpuava yhteenkuuluvuuden tunne.” Sosiaalipedagogiikka lisää tähän määritelmään laadullisen ulottuvuuden yhteisön vastavuoroisesta suhteesta ihmisten välillä. Tällaista yhteisöä kuvataan esimerkiksi aidoksi yhteisöksi tai erityisiksi yhteisöllisiksi suhteiksi. (Nivala & Ryyänen 2024, 150–151.) Kajon tilanteessa voidaan erityisesti sanoa, että kyseessä on juuri aito yhteisö, kuten sosiaalipedagogiikassa yhteisöä voidaan kuvata.

2.3 Kehittämistyön tarve

Kun opinnäytetyöprosessia aloiteltiin, kävimme Kajolla keskustelemassa opinnäytetyön tekemisen mahdollisuudesta Kajolle. Meidän erityinen mielenkiinnon kohteemme oli taiteen tekeminen, ja koimme Kajolla olevan hyvät resurssit toteuttaa jonkinlainen taiteeseen pohjautuva paja, josta luoda opinnäytetyö.

Keskusteltuamme työntekijöiden kanssa mahdollisesta opinnäytetyön aiheesta, eteemme tuli huomio toiminnassa mukana olevista ihmisistä, joilla on jonkinlaisia sosiaalisia haasteita, jotka tekevät omista asioistaan keskustelun enemmän tai vähemmän haastavaksi. Luukkonen ja Mäkitalo-Tulokas (2024) kuvaavat kävijöillä tulleen ilmi esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden pelkoa, monenlaista autismikirjon ilmenemismuotoa, vaikeuksia tutustua uusiin ihmisiin, epävarmuutta sekä omista sosiaalisista taidoista että kelpaamisesta yhteisöön. Myös ihmisten eritahtisuus aiheuttaa vapaassa keskustelussa haasteita. Monet kävijät sanoittavat avoimesti sosiaalisen kanssakäymisen haasteitaan, he saattavat pyytää antamaan palautetta, jos töksäyttävät jotain mikä tuntuu toisesta pahalta. Kajon turvallisemman tilan periaatteissakin sanotaan, että sosiaalisia taitoja saa harjoitella Kajolla ilman, että arvostellaan. Luukkonen korostaa: ”Jos ei kommunikoida kunnolla, tulee helposti väärinymmärryksiä.” (Luukkonen & Mäkitalo-Tulokas 2024.)

Kulttuuripaja Kajolla vietetyn ajan perusteella voi sanoa, että toimintaan on päätyntä huomattavasti isompi määrä ihmisiä, joilla on neuropsykiatrisia häiriöitä, kuin Suomessa on keskimäärin. Monet ovat hyvin avoimia neuropsykiatrisista diagnooseistaan.

Sosiaalisten haasteiden olemassaoloon ei tarvita kuitenkaan neuroepätyypillisyyttä tai sosiaalisten tilanteiden pelkoa. Se, kuinka luonteviksi sosiaaliset tilanteet muodostuvat riippuu ryhmän koosta, dynamiikasta, ihmisten persoonallisuuksista, mahdollisista lääkkeiden muutoksista tai ihan vain päivästä. Sosiaalisia tilanteita pyritään helpottamaan esimerkiksi käymällä kierroksia, joilla jokainen saa keskustelussa oman vuoron puhua, juttelemalla henkilökohtaisesti kävijöiden kanssa sekä kysymällä aina uudelleen mukaan jokaisen ryhmän alkaessa (Luukkonen & Mäkitalo-Tulokas 2024).

Kajon toiminta perustuu ihmisten kohtaamiselle. Kohtaaminen tapahtuu usein keskustelemalla kuulumisista tai ajankohtaisista aiheista. Tällä tavalla kohdatuksi tuleminen voi olla kuitenkin haastavaa, jos ihmisellä on sosiaalisia haasteita tai jos verbaalinen itseilmaisuus ei ole ihmisen ensisijainen tapa ilmaista itseään.

Jokaviikkoinen taideryhmä on jo ennestään kuulunut Kajon toimintaan. Taideryhmässä taidetta saa tehdä joko annetusta aiheesta tai oman mielensä mukaan. Kajolla on runsaasti erilaisia taidetarvikkeita, ja ryhmää ohjaava työntekijä auttaa kaikissa taiteen tekemisen haasteissa. Vaikka taideryhmässä onnistuisikin ilmaisemaan taiteen keinoin omia ajatuksiaan ja tunteuksiaan, niiden jakamiselle tai sanoiksi pukemiselle ei aktiivisesti tehdä tilaa, eikä sitä välttämättä siinä yhteydessä tarvitakaan.

Nämä sosiaaliset haasteet kuitenkin tuovat pulman, johon haluamme tuoda edes pientä helpotusta. Haluamme kehittää menetelmän, jolla kohtaaminen voisi tapahtua taiteen välityksellä, ja vuorovaikutuksen haasteiden aiheuttamia haittoja voisi minimoida. Haluamme luoda uudenlaisia mahdollisuuksia kohtaamiselle, sille, että kävijät voisivat saada kokemuksia siitä, että heidät nähdään sellaisina, kuin he haluavat itsensä nähtävän.

3 SOSIAALISET HAASTEET

3.1 Sosiaalinen toimintakyky

Ihmisen toimintakyky koostuu ihmisen fyysisistä, psyykkisistä, kognitiivisista ja sosiaalisista edellytyksistä selviytyä jokapäiväisestä elämästä (THL 2023).

Fyysinen, kognitiivinen ja psyykkinen toimintakyky luovat pohjan, jonka päälle sosiaalinen toimintakyky osittain rakentuu (Koskinen ym. 2011, 137).

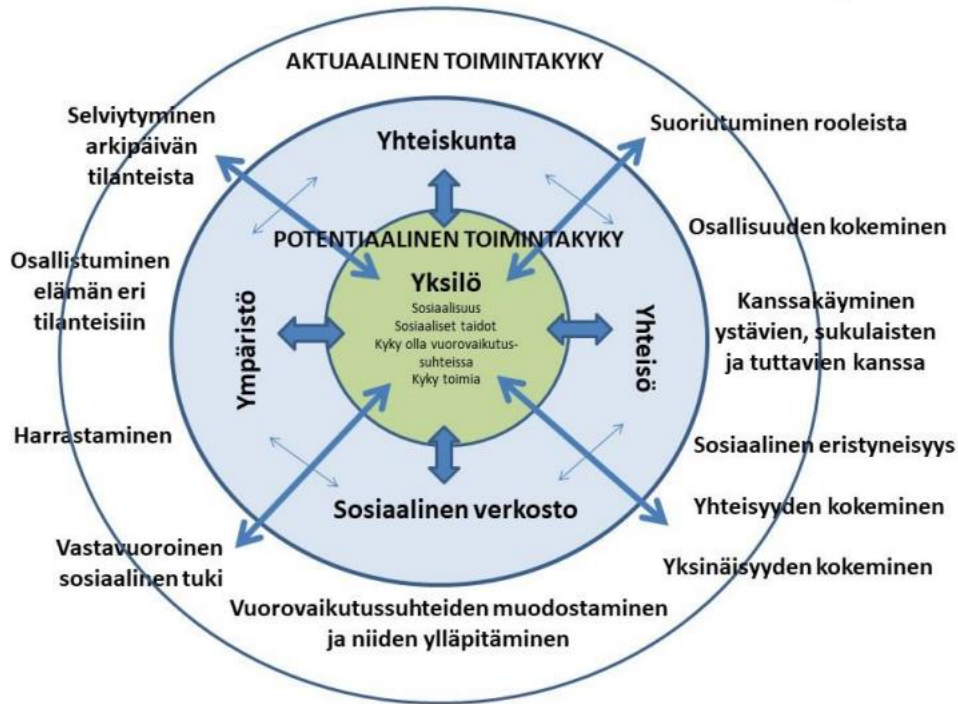
Sosiaaliselle toimintakyvylle ei ole vain yhtä yksiselitteistä määritelmää, vaan sosiaalinen toimintakyky voidaan määritellä esimerkiksi ihmisen kyvyksi toimia osana yhteisöä ja yhteiskuntaa (Sosiaalinen toimintakyky s.a.), ihmisen suoriutumiseksi yhteisössä sekä yhteiskunnan jäsenenä että omissa lähiyhteisöissään (Koskinen ym. 2011, 137) tai kokonaisuudeksi, joka muodostuu dynaamisissa vuorovaikutussuhteissa ihmisen sekä hänen sosiaalisen verkostonsa, ympäristönsä, yhteisönsä ja yhteiskunnansa välillä (THL 2023).

Sosiaalinen toimintakyky voi ilmetä esimerkiksi sosiaalisessa verkostossa tapahtuvana vuorovaikutuksena, suoriutumisenä rooleista, sosiaalisena osallistumisena ja aktiivisuutena sekä kokemuksina yhteisöllisyydestä ja osallisuudesta (Koskinen ym. 2011, 137). Sosiaalinen toimintakyky siis kuvaa ihmisen suhdetta tämän ympäristöön eikä ole niinkään ihmisen ominaisuus, vaikka siihen liittyykin myös yksilöllisiä piirteitä, kuten temperamentti ja sosiaaliset taidot. Yksilöllisten piirteiden lisäksi sosiaalinen toimintakyky kattaa myös ulkopuolisia rakenteita, kuten ympäristön ja sosiaaliset verkostot. Jos sosiaalinen toimintakyky on vahva, se antaa paremmat mahdollisuudet selvitä arjessa ja saavuttaa tavoitteita. (Sosiaalinen toimintakyky s.a.)

Sosiaalinen toimintakyky sisältää kaksi ulottuvuutta: ihmisen vuorovaikutussuhteissaan sekä ihmisen aktiivisena toimijana ja osallistujana sekä yhteisössä että yhteiskunnassa (THL 2023).

Toisen jaottelun mukaan sosiaalinen toimintakyky jaetaan potentiaaliseen ja aktuaaliseen toimintakykyyn. Tätä kuvataan kuvassa 1. Potentiaalinen toimintakyky kuvaa yksilön vuorovaikutussuhdetta yhteiskuntaan, ympäristöön, yhteisöön ja muuhun sosiaaliseen verkostoon. Myös yksilön sosiaaliset taidot,

motiivit, tavoitteet, temperamentti ja arvot luetaan mukaan potentiaaliseen toimintakykyyn. Aktuaalinen toimintakyky kuvaa konkreettista sosiaalista toimintakykyä, esimerkiksi sitä, kuinka ihminen suoriutuu rooleistaan, toimii sosiaalisessa verkostossaan, harrastaa, muodosta vuorovaikutussuhteita ja ylläpitää niitä ja vastavuoroisesti kokee yksinäisyyttä. (Tiikkainen & Pynnönen 2018, 2.)

Kuva 1. Sosiaalinen toimintakyky (Tiikkainen & Pynnönen 2018, 2).

Jos sosiaalinen toimintakyky heikkenee, se vaikeuttaa esimerkiksi arkipäiväisiä asioita, jotka vaativat ihmiseltä vuorovaikutusta muiden kanssa. Nämä vaikeudet voivat johtua muun muassa elämäntilanteen hetkellisestä pulmasta, joka vaikuttaa yksilön toimintakykyyn negatiivisesti. Sosiaalinen toimintakyky ei siis säily samanlaisena koko ihmisen elämää, vaan voi muuttua elämäntilanteiden myötä. (Sosiaalinen toimintakyky s.a.)

3.2 Autismikirjon häiriö, ADHD ja sosiaalinen ahdistus

Suositteltu termi sellaisesta ihmisestä, jolla ei ole neurologisia häiriöitä tai poikkeavuuksia, on neurotyypillinen (Stevanovic & Koskinen 2018, 2121).

Autismiliitto (2022) kuvaa autismikirjolla olevan henkilön voivan kokea vaikeuksia sekä sanallisen että sanattoman viestinnän tulkitsemisessa, ja osa autismikirjon henkilöistä ei kommunikoinnissaan käytä puhetta ollenkaan, tai

puhe on rajoittunutta. Yleistä on myös tarvita enemmän aikaa tiedon käsitteilyyn, toistaa muiden puheita (kaikupuhe) ja ylikuormittua ihmisistä. (Autismiliitto 2022.) Autismikirjon häiriön esiintyvyys Suomessa on noin 0,7 % luokkaa (Nissilä 2022).

Autismikirjon häiriölle tyypilliset vuorovaikutuksen haasteet voidaan luokitella Stevanovicin ja Koskisen (2018, 2121) mukaan kolmeen ryhmään. Ensimmäinen näistä on kehollinen toiminta, joka liittyy erityisesti kehollisen resonanssin (“intuitiivinen ruumiillinen eläytyminen toiseen henkilöön”) puutteisiin. Tähän kuuluvat katsekontaktin välttäminen, katseen seuraaminen (huomion suuntaaminen jaettuun kohteeseen toisen kanssa), monen ihmisen samanaikaisten kehonliikkeiden tulkitsemisen vaikeus, vaikeus säädellä kehojen välisiä etäisyyksiä sekä eleiden, kehonliikkeiden ja ilmeiden peilaamisen vähyyttä. Näiden haasteiden alkuperä juontaa juurensa esimerkiksi autonomisen hermoston erilaisesta aktivoitumisesta tai aivojen peilisolujen eroista. (Stevanovic & Koskinen 2018, 2121–2122.)

Toisena tyypillisenä vuorovaikutuksen haasteena on kontekstin huomioiminen. Autismikirjon häiriö voi vaikeuttaa muiden toiminnan tulkitsemista, oman toimimisen tunnistettavaksi tekemistä sekä sen arvioimista, mistä on asianmukaista puhua milloinkin, joiden seurauksena autismikirjon henkilön puhe ei muille aina tunnu kontekstiinsa sopivalta. Yleensä vuorovaikutuksessa nähdään normina, että kokonaisuus on yksityiskohtia tärkeämpi, mutta autismikirjon henkilöt toimivat usein päinvastoin, eli yksityiskohdat edellä. Kontekstin huomiotta jättämisellä on selkeä ja suora sosiaalinen seuraus: jaettu sanomaton tieto saa ihmiset kokemaan toisensa läheisempinä, minkä puuttuminen osaltaan vaikeuttaa autismikirjon henkilöiden ihmissuhteiden rakentamista ja ylläpitämistä. Tähän sisältyy myös ei-kirjallisten lausumien (sarkasmi, ironia) tulkitsemisen vaikeutta. (Stevanovic & Koskinen 2018, 2122–2123.)

Kolmantena tyypillisenä vuorovaikutuksen haasteena on vuorovaikutuksen affektiivisuus. Autismikirjon häiriöön kuuluvat sosioemotionaalisen vastavuoroisuuden puutteet, jotka voivat vähentää ihmisen kokemusten, kiinnostuskohteiden ja tunteiden jakamista. Yksi vuorovaikutuksen perusmotiiveista on jakaminen, joka tapahtuu vuorovaikutuksessa usein epäsuorasti esimerkiksi

katsekontaktin, eleiden ja affektiivisten ilmausten keinoin. Yhteinen nauru ja hymyt ovat usein tunteiden jakamista. Kun yhdistetään kehollisen toiminnan tunnistamisen sekä vuorovaikutuksen kontekstin huomioimisen vaikeudet, autismikirjolle kuuluvat ihmiset eivät välttämättä onnistu tunnistamaan hetkiä, joihin affektiivista yhtymistä muiden tunnekokemuksiin odotetaan. (Stevanovic & Koskinen 2018, 2123.)

Yhteisten tunteiden jakamiseen liittyy vahvasti myös tarinoiden kertominen. Tarinat, joita arjesta ja arjessa kerrotaan välittävät kertojansa tunteita, ja kutsuvat muita myötäelämään niitä. Koska autismikirjon henkilöillä on usein vaikeuksia affiliaation kanssa, heidän vuorovaikutuskumppaninsa voivat jatkossa jättää vastaavanlaisia kertomuksia kertomatta, mikä vaikuttaa heidän välisensä suhteen rakentumiseen. Usein autismikirjon henkilöillä on myös haasteita omien tarinoiden kerronnassa. Haasteita esiintyy kokonaiskuvan näkemisessä, kausaliitteiden hahmottamisessa sekä tarinan tapahtumien arvioinnissa, ja nämä puutteet vaikeuttavat tarinan ymmärtämistä. (Stevanovic & Koskinen 2018, 2123.)

Jotkut autismikirjolla olevat ihmiset peittävät autismikirjon häiriön piirteitään maskaamalla. Maskaaminen (eng. Masking) on strategia, jonka avulla yrittää tietoisesti tai tiedostamatta vaikuttaa neurotyypilliseltä sopeutuakseen muiden joukkoon. Maskata voi esimerkiksi virallisissa tilaisuuksissa, kuten koulussa tai töissä, mutta myös epävirallisissa tilaisuuksissa, kuten perheen tai ystävien kesken. Maskaamaan opitaan tarkkailemalla muita ja peilaamalla muiden ihmisten käyttäytymistä oikeassa elämässä tai esimerkiksi televisiossa. Maskaaminen ilmenee esimerkiksi sellaisten ilmeiden käyttämisenä, jotka eivät tulisi ihmiselle luonnostaan, katsekontaktin pakottamisena, stimulauksen piilottamisena tai puhuttujen asioiden suunnittelemisena etukäteen ja voi johtaa henkiseen ja fyysiseen uupumukseen, eristäytymiseen muista, oman identiteetin kadottamiseen, matalaan itsetuntoon ja lisätä mahdollisuuksia hyväksikäytetyksi tulemiselle. (National Autistic Society s.a.)

Autismiliitto (s.a.) määrittelee stimulauksen aistimuksia tuottavana toimintana, jonka tarkoitus on pyrkiä rauhoittamaan ja säätelemään stressiä, kun ympäris-

tön ärsykkeet koetaan liian voimakkaina. Stimmailu on erimerkiksi erilaista kehollista liikehdintää, ääntelyä tai visuaalisia aistimuksia tuottavaa toimintaa. (Autismiliitto s.a.)

Autismikirjon häiriön lisäksi myös ADHD voi vaikeuttaa ihmisen sosiaalista vuorovaikutusta. ADHD eli aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriö on neuropsykiatrinen häiriö, jonka oireet alkavat jo lapsuudessa. Oireiluun kuuluu tarkkaamattomuus, aktiivisuuden säätelyn vaikeudet sekä impulsiivisuus. ADHD:n oireilu vaihtelee yksilökohtaisesti. Myös ikä vaikuttaa oireiluun: sama ihminen voi oireilla lapsena eri tavoin kuin aikuisena. (Puustjärvi 2022, 44–45)

ADHD voi vaikeuttaa sosiaalisten vihjeiden lukemista. Tämän lisäksi monet kokevat kuullun vastaanottamisen vaikeaksi, esimerkiksi puheeseen on joskus hankala keskittyä, eivätkä kuullut asiat pysy mielessä. Epäselvyys itsensä ilmaisussa ja väärin asioiden sanominen vahingossa voivat myös tuottaa haasteita vuorovaikutukseen. (Leppämäki ym. 2017, 30.)

Toiset tarvitsevat enemmän tukea sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja pystyäkseen luomaan hyviä sosiaalisia suhteita muiden kanssa. Joskus yhteistä kommunikaatiotapaa ei heti löydy, jolloin tueksi saatetaan tarvita erilaisia kommunikointimenetelmiä. Sosiaalisia taitoja voi harjoitella, ja ne kehittyvät läpi elämän. (Hietala & Lahti 2022, 187)

Hietala ja Lahti (2022, 190) kertovat, että vuorovaikutustilanteet ovat alttiita synnyttämään väärinkäsityksiä ihmisten välillä. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että henkilöillä on eri käsitys ja ymmärrys käsiteltävästä asiasta. Siksi on olemassa apuvälineitä vuorovaikutustilanteisiin. Toisille ihmisille on helpompaa ilmaista itseään kuvien ja tukiviittomien avulla, kun taas toisia voivat auttaa kirjoittaminen ja piirtäminen. (Hietala & Lahti 2022, 190.)

Sosiaalisten tilanteiden pelossa on kyse psykiatrisesta häiriöstä, jota ilmenee merkittävästi haittaavana noin 7%:lla aikuisväestöstä ja lievempänä jopa joka viidennellä. Häiriön omaava ihminen kokee ahdistusta ollessaan muiden ihmisten tarkkailun ja huomioonin kohteena. Ahdistus voi ilmetä erilaisissa ryhmätilanteissa, esimerkiksi ihmisten edessä puhuttaessa, juhlissa sekä kokouksissa tai suurissa ihmisjoukoissa. Ahdistunut ihminen saattaa pelätä, että hän

käyttäytyy julkisesti sopimattomalla tavalla, josta seuraa nolostumista tai nöyryytetyksi tulemisen kokemus. Ahdistunut ihminen usein välttää sellaisia tilanteita, joissa hän voisi joutua huomion kohteeksi. (Rovasalo 2022.)

3.4 Muut tekijät

Yksilön sosiaaliin haasteisiin voi vaikuttaa myös ihmisen persoonallisuus. Keltikangas-Järvisen (2019, 19–26) mukaan ujous nähdään erilaisina piirteinä ihmisen käytöksessä. Kyseessä ei ole ihminen, joka kognitiivisella tasolla olisi kyvytön osallistumaan keskusteluun tai tuomaan esille mielipiteitään. Aikaisemmat kokemukset sosiaalisten tilanteiden vaikeudesta saavat ujon ihmisen jopa välttelemään uusia. Ujo ihminen kehittää itselleen välttämistästrategioita, joilla hän kiertää sosiaalisia tilanteita. Esimerkiksi taka-alalle jääminen ja silmiin katsomisen välttäminen ovat tällaisia pakokeinoja. Tällaiset strategiat muodostuvat nopeasti tavaksi. Tämä altistaa ihmisen sille, että hän saa ujon ihmisen roolin. Kun ihminen mielletään ujoksi, asetetaan hänen käyttökselleen tietynlaisia oletuksia. Kun ujo ihminen turvautuu välttämistästrategioihinsa, altistaa se hänet sille, että uusien positiivisten vuorovaikutuskokemusten syntyimisestä tulee vaikeampaa. (Keltikangas-Järvinen 2019, 19–26.)

Ujoudessa korostuu usein itsekriittisyys ja itsensä tarkkailu. Tämän uskotaan johtuvan siitä, että ujo ihminen yliajattelee sitä, millaisen vaikutuksen hän tekee muihin ihmisiin. Moni ujo aliarvioi omia sosiaalisia taitojaan, tai ei usko niihin. (Keltikangas-Järvinen 2019, 30–31.)

Saarisén ja Kokkosen (2003, 17–19) mukaan tunneäly käsitteenä on suhteellisen tuore. Tunneäly on määritelty kyvyksi tunnistaa ja ymmärtää sekä omia että toisen ihmisen tunteita. Lisäksi tunneälykäs ihminen osaa tehdä näistä tunnehavainnoista päätelmiä, joiden avulla voidaan säädellä omaa ajattelua ja toimintaa. Määritelmän mukaan tunneäly on sellaista älykkyyttä, jota ihminen pystyy itse itsessään harjoittamaan ja kehittämään. Tunneälyssä on kyse omien tunteiden hallitsemisesta, sekä toisten tunteiden tiedostamisesta. (Saarisén & Kokkonen 2003, 17–19.)

4 TAIDE VUOROVAIKUTUKSEN TUKENA

4.1 Yleisesti

Taiteen tekeminen on todettu tehokkaaksi itseilmaisun välineeksi etenkin taideterapian muodossa. Taideterapia tarjoaa ihmiselle välineitä ilmaista niitä tunteita ja ajatuksia, jotka voivat olla vaikeita pukea sanoiksi. Varsinkin nuorisotyössä taidelähtöisillä menetelmillä on potentiaalia toimia vuorovaikutuksen tukena. Etenkin kuvataide antaa työkaluja ilmaista itseään silloin, kun sanat eivät riitä. Kuvallisen viestinnän ei tarvitse olla pelkästään itse maalaamista tai piirtämistä, vaan myös kuvien tarkastelu avaa mahdollisuuksia kommunikaatiolle. (Karjalainen 2019, 71, 79.)

Pohjimmaltaan kaikessa taiteessa on kyse tavalla tai toisella vuorovaikutuksesta. (Häkkinen ym. 2016, 4.)

Kuvataiteen lisäksi kommunikaation vaikeuksiin voidaan löytää apuvälineitä kirjoittamisesta ja sanataiteesta. Puhumisessa kynnyksenä voi ihmiselle olla pelkästään puheenvuoron ottaminen. Kirjoittaessa on mahdollisuus ottaa oma aikansa ja pohtia sanottavansa. (Karjalainen 2019, 104–105.)

Laitinen (2017a) kertoo taidetoiminnan voivan parantaa ihmisen kognitiivisia ja sosioemotionaalisia taitoja, itsesäätelyä, itseilmaisutaitoja ja kykyä tunnistaa ja hallita mielialoja ja tunteita. Jos taidetoiminta ja on yhteisöllistä tai osallistavaa, se voi kehittää ihmisen vuorovaikutustaitoja. (Laitinen 2017a.) Taiteellinen toiminta voi myös tuoda turvallisuutta omien ajatusten ja tunteiden tutkimiseen ja jakamiseen etäännyttämällä itsen tehdystä taiteesta ja luomalla erillisen tilan taiteen luomiselle (Laitinen 2017b, 32–33).

4.2 Aikaisemmat tutkimukset

Laitisen (2017b, 32) mukaan Australiassa on tehty tutkimus, jossa havaittiin osallistavien taideprojektien lisäävän nuorten sosiaalisia verkostoja ja luottamusta muihin. Nuoret oppivat myös ymmärtämään paremmin sekä omia että muiden arvoja, uskomuksia ja tapoja. Taide tarjosi nuorille kokemuksia onnistumisesta, johonkin kuulumisesta ja jonkin saavuttamisesta. (Laitinen 2017b, 32.)

Laitinen (2017b, 32) summaa artikkelissaan, että tutkimusten mukaan yhteisöllinen ja osallistava taiteellinen toiminta voi vahvistaa sosiaalista vuorovaikutusta, tarjota tukea ja rakentaa luottamusta. Osallistujat voivat kokea itsensä nähdyiksi, kuulluiksi ja arvostetuiksi. Taiteellisen toiminnan avulla on mahdollista oppia ja kehittää sosiaalisia taitoja sekä laajentaa tukiverkostoja, jotka voivat hyödyttää arkea ja muita elämänalueita. (Laitinen 2017b, 32.)

Lea Kurosen (2023) opinnäytetyö tutkii taidetta yksinäisyyden ja syrjäytymisen ehkäisevänä välineenä toisen asteen opiskelijoille. Suurelle osalle tutkimushaastatteluun vastanneille opiskelijoille taide merkitsi positiivisia asioita. Kurosen kirjoittaa: ”Kaikkien haastateltavien mielestä taiteella on voimaa estää yksinäisyyttä ja syrjäytymistä.” Tutkimustuloksista kävi myös ilmi, että taidetta voisi käyttää apuna vuorovaikutuksessa. Tutkimukseen osallistunut nuori oli kertonut, että vaikeiden tunteiden sanoittaminen voi olla usein hankalaa, jolloin taidetta voisi käyttää apuna tunteiden esiin tuomiseen. (Kuronen 2023, 49–50.)

Kurosen opinnäytetyön tutkimuksessa mukana olleet nuoret olivat kertoneet myös kokemuksistaan siitä, miten taidetta on aiheena helppo lähestyä. Kurosen kirjoittaa: ”Voidaan ottaa kuka tahansa, vaikei olisi kovin taiteellinen. Sen varjolla keksitään yhteistä tekemistä. Se on yksi tapa tuoda ihmisiä yhteen.” (Kuronen 2023, 50.)

Kulttuuripaja Kajolle on myös aikaisemmin tehty opinnäytetyö, jossa käsiteltiin draamaryhmän vaikutuksia nuorten hyvinvointiin. Myös tässä opinnäytetyössä tutkimushaastatteluun vastanneiden nuorten kokemukset olivat myönteisiä. Ennen kaikkea draamaryhmä oli haastateltavien mukaan tarjonnut yhteisön, johon tuntee kuuluvansa. (Parviainen & Vauhkonen 2021, 39.)

5 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

5.1 Kehittämisen kohde ja tavoite

Kehittämisen kohteena on sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollisuuksien lisääminen. Sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollisuuksia pyrimme lisäämään luomallamme menetelmällä ”Vuoropuhelu taiteiden keinoin”.

Ensimmäisenä tavoitteenamme on näin ollen kehittää luomamme Vuoropuhelu taiteiden keinoin -menetelmän ideaa yhdessä Kajon kävijöiden ja vertaisohjaajien kanssa kokeilevan kehittämisen menetelmällä eteenpäin ja toimivaksi menetelmäksi, jota voisi mahdollisesti hyödyntää Kajolla jatkossakin.

Toinen tavoitteenamme on, että menetelmä olisi kävijäystävällinen ja sovellettavissa mahdollisimman monenlaisille ihmisille, jotka kamppailevat arjessaan sosiaalisten haasteiden kanssa.

5.2 Toimenpide

Kehittämistyön toimenpiteenä järjestimme kolme taidepajakertaa Kulttuuripaja Kajon tiloissa reilun viikon säteellä toisistaan toukokuussa 2024. Nämä kolme

Kulttuuripaja
KAJO

Tehdään taidetta!

Moikka! Me ollaan Ira ja Oona, kaksi yhteisöpedagogiopiskelijaa XAMK:ilta. Osana opinnäytetyötämme järjestämme Kajolla kolme taidepajakertaa toukokuussa 2024. Opinnäytetyömme aiheena on **vuorovaikutuksen tukeminen taiteen avulla.**

Lisätietoja:

Ira
diirla003@edu.xamk.fi
+358 40 708 6894 (whatsapp)

Oona
dootu001@edu.xamk.fi
+358 044 280 0711 (whatsapp)

Pajat ovat kaikille avoimia ja maksuttomia.
Tarjolla on pientä naposteltavaa, hyvää seuraa ja hauskoja hetkiä!

Taidepajakerrat:
La 11.5. klo 13-16
Ke 15.5. klo 15-18
Su 19.5. klo 13-17

Savilahdenkatu 5-7 (sisäpihalla) Mikkelissä

Kuva 2 Mainos taidepajoista

kolmen tunnin mittaista taidepajakertaa olivat yhteydessä toisiinsa niin, että niissä kehitettiin yhdessä osallistujien kanssa "Vuoropuhelu taiteiden keinoin"-menetelmää, jonka tarkoituksena oli, että syntyy ketju erilaisia, henkilökohtaisia ilmaisumuotoja saman lähtökohdan ympärille.

Teimme taidepajoista mainoksen (Kuva 2), joka lähetettiin Kajon sosiaalisiin medioihin, kuten Instagramiin sekä Discord-palveluun. Mainoksessa kerrottiin taidepajojen ajankohdista, sekä siitä, että ne kuuluvat osaksi opinnäytetyötä.

“Vuoropuhelu taiteiden keinoin” -menetelmä

Menetelmä jäljittelee rikkinäinen puhelin -leikkiä. Leikin kulku on yksinkertainen: leikin aloittaja päättää lauseen, jonka hän kuiskaa seuraavalle pelaajalle. Lause kulkee kuiskauksena läpi kaikki leikissä mukana olevat. Viimeisenä kuiskauksen vastaanottanut pelaaja sanoo lauseen ääneen. Tällöin nähdään, onko lause pysynyt samana, vai muuttunut matkan varrella. (Leikkipankki s.a.)

Vuoropuhelu taiteiden keinoin -menetelmässä osallistujat valitsevat annettuun aiheeseen liittyvän kuvakortin, joka kuvaa jotain tunnetta tai ajatusta. Me käytimme tähän Pia Westerholmin luomia kuvakortteja. Hän itse kuvaa korttisarjojaan seuraavanlaisesti: “Korttisarjat syntyivät ajatuksesta, että ihmisten välinen kommunikaatio tarvitsee tueksi kortteja, joilla viestitään miltä tuntuu ja millaisia olemme. Ajatus on, että turha selittäminen vähenee ja huvittuminen päänsisäisistä olennoista lisääntyy. Kortit löydettiin myös työkaluksi terapeuteille ja muille ihmistyön ammattilaisille”. (Westerholm, s.a.)

Koimme korttien tarkoituksen resonoivan menetelmämme kanssa hyvin, ja halusimme kortteja käyttämällä helpottaa taiteen tekemisen lähestyttävyyttä. Menetelmää voi myös hyvin toteuttaa joillakin toisilla valittuun teemaan sopivilla korteilla tai ilman kortteja kokonaan.

Westerholmin (s.a.) korteista löytyy usein tekstiä ja jokin kuva, jotka täydensivät toisiaan ja kortin tulkitsemismahdollisuuksia. Valitun kortin perusteella osallistujat saavat tehdä haluamallaan tavalla taideteoksen, jonka on tarkoitus kuvata samaa tunnetta tai ajatusta, joka kortissa on, mutta kertomatta suoraan kortin sisältöä.

Seuraavassa vaiheessa kortin perusteella tehty taideteos annetaan toiselle ihmiselle tulkittavaksi. Teoksen vastaanottajan on tarkoitus löytää teoksesta se tunne tai ajatus, jota sillä koetetaan ilmaista, ja tuottaa tästä tunteesta tai ajatuksesta omanlaisensa taideteos, mielellään erilaisella taiteellisella työtavalla kuin aiempi osallistuja. Jos ensimmäinen osallistuja siis päättää maalata, toisen tulee valita esimerkiksi kirjoittaminen tai piirtäminen.

Tärkein osa menetelmää on lopussa käyty keskustelu yhdessä siitä, millaisen ketjun nämä teokset tuottivat, millaisia tulkintoja osallistujat tekivät teoksista, miltä osallistuminen tuntui ja kuinka menetelmää voisi kehittää.

5.3 Kehittämismenetelmät

Kehittämismenetelmänä käytimme opinnäytetyön toteutuksessa kokeiluja. Kokeileva kehittäminen on tapa kehittää palveluita, tuotteita tai politiikkatoimenpiteitä. Kokeilu on prosessi, jonka aikana kehitettävää tuotetta tai palvelua muokataan kokeilujen välissä asiakkaan tai käyttäjän palautteen pohjalta. Kehittäminen on näin ollen vaiheittaista eli iteratiivista. Tämän tarkoituksena on, että tuotteen tai palvelun toimimattomat ominaisuudet karsiutuvat pois ja toimivat ominaisuudet säilyvät ja vahvistuvat. (Poskela ym. 2015, 13.)

Kokeileva kehittäminen on nopeatempoisempaa, käyttäjälähtöisempää ja ketterämpää kuin perinteinen kehittäminen, koska muokkauksia voidaan tehdä välittömästi palautteen perustella, ja vältetään siltä, että kehitettäisiin palvelua liian pitkälle, ja lopulta huomattaisiin, ettei se toimikaan käyttäjille oikeassa elämässä (Poskela ym. 2015, 13).

Valitsimme kehittämismenetelmäksemme juuri kokeilevan kehittämisen Kajon toiminnan kävijälähtöisyyden vuoksi ja halusimme kehittää ”Vuoropuhelu taiteiden keinoin” -menetelmää juuri kokeillen sitä yhdessä kävijöiden kanssa jatkuvasti prosessin edetessä ottaen jokaisella kerralla huomioon kävijöiden huomioita ja palautetta menetelmästä.

Huomasimme kokeilevan kehittämisen toimivan Kajon toimintaympäristössä oikein hyvin, koska saimme jokaisen kerran jälkeen palautetta siitä, kuinka toimintaa voisi kehittää, ja otettuamme uusia toimintatapoja käyttöön, saimme palautetta niiden toimivuudesta ja toimimattomuudesta. Kajo on toimintaympäristönä hyvin kehittämismyönteinen.

5.4 Taidepajojen toteutus

5.4.1 Ensimmäinen taidepaja: Kuvaa tunne!

Saavuimme Kulttuuripaja Kajolle ensimmäisellä kerralla muutamaa tuntia ennen pajan alkua, jotta ehdimme käydä kaupassa ostamassa pientä välipalaa taidepajoja varten, järjestellä pöytiä haluamallamme tavalla, ottaa välineitä esille ja pystyttää projektorin valmiiksi. Projektoria tarvitsimme PowerPointin näyttämistä varten. Koimme PowerPoint-esityksen pitämisen tukevan opinnäytetyön esittelyä ja ohjeistuksen pitämistä mielessä työstövaiheessa.

Osallistujia saapui kahdeksan, joka oli määränä yli odotustemme.

Aloitimme pajan opinnäytetyön esittelyllä. Esittelimme itsemme ja taustamme, ja kerroimme tekevämme opinnäytetyötä taiteellisista ohjausmenetelmistä tukemassa vuorovaikutusta. Kerroimme kehittävämme menetelmää, jonka tavoitteena on tarjota erilaisia sosiaalisen vuorovaikutuksen keinoja taiteen avulla.

Selitimme, että menetelmää toteutettaessa osallistujat saisivat kokeilla mitä tahansa Kajolta löytyviä välineitä taiteen tekemiseen, eikä niistä tarvinnut olla aiempaa kokemusta voidakseen kokeilla. Kajolta löytyi välineet esimerkiksi piirtämiseen, kirjoittamiseen, maalaamiseen (akvarellit, guassit, akryylit), käsitöihin (lankoja, pumpulia, neuloja, puikkoja, virkkuukoukkuja), musisointiin (kitaroita, koskettimet, ukuleleja ja muita soittimia) ja musiikin toistamiseen. Lupasimme myös auttaa osaamisemme mukaan, jos halusi kokeilla jotain uutta. Muistutimme lisäksi työrauhan antamisesta ja siitä, että meiltä saisi missä tahansa vaiheessa kysyä mitä tahansa.

Tämän jälkeen pysähdyimme hetkeksi tietosuojan käsittelyyn. Kerroimme ke-
räävämmme tietoa kehittämisehdotuksista menetelmää koskien ja ottavamme
valokuvia taideprosessista. Valokuvia ei kuitenkaan otettaisi ilman lupaa tai
niin, että kenenkään kasvot näkyisivät tai että kukaan voisi olla tunnistetta-
vissa kuvista. Kuvat tulisivat mahdollisesti opinnäytetyön oheen tai sen esitte-
lyyn. Jos osallistujat valitsisivat kertoa kokemuksistaan prosessin edetessä,
näitä tietoja saattaisimme käyttää anonymisti opinnäytetyössä. Esimerkiksi
jos joku kertoisi jotain henkilökohtaista, poistaisimme kertomuksesta yksityis-
kohdat, joista osallistuja tai hänen tarinassansa mahdolliset esiintyvät läheiset
eivät voisi tulla tunnistetuiksi. Kerroimme tekevämme myös muistiinpanoja oh-
jauksesta, ryhmästä ja prosessin etenemisestä, mutta muistiinpanoissa ei kä-
siteltäisi suoria henkilötietoja. Tietosuojaesittelyn loppuksi allekirjoitimme suos-
tumuksen henkilötietojen käsittelystä ja tutkimukseen osallistumisesta.

Tämän jälkeen halusimme hieman tutustuttaa ryhmää toisiinsa, jotta työsken-
tely olisi helpompaa. Pidimme siis ringin, jossa sai kertoa nimensä ja mielui-
simmat tavat itsensä ilmaisuun. Osallistujilla oli paljon erilaisia tapoja, joilla he
tykkäsivät ilmaista itseään.

Ensimmäisen kerran teemana oli tunteiden kuvaaminen. Jaoimme prosessin
neljään vaiheeseen, jotka olivat 1. Teos, 2. Vastateos, 3. Parikeskustelu ja 4.
Loppupurku. Loppuksi pyysimme vielä kirjallista palautetta.

Vaiheessa 1: "Teos" annoimme ohjeiksi ensin valita kortin Pia Westerholmin
Tunteet 2 -kuvakorteista. Korttia ei saanut näyttää muille. Tämän jälkeen tuli
pohtia, mitä tunnetta kortti kuvastaa itselle, ja sitten kuvata se valitsemallaan
työtavalla. Tälle tehtävälle oli aikaa yksi tunti ja 15 minuuttia.

Teoksen työstämisen aikana pidimme yllä rentoa ja turvallista ilmapiiriä jutus-
telemalla osallistujien kanssa ja ohjaamalla eteenpäin, jos haasteita ilmeni.
Ohjaaminen oli enimmäkseen haluttujen välineiden suuntaan ohjaamista. Te-
oksen työstämisen jälkeen pidimme tauon, jonka ajan sai viimeistellä teos-
taan, jos aikaa siihen tarvitsi vielä.

Teoksen jälkeen siirryimme vaiheeseen 2: Vastateos. Vaiheen alussa jakauttiin pareihin, joiden kanssa vaihdettiin teoksia. Ohjeistimme osallistujia tutkimaan parinsa teosta, ja pohtimaan, mitä tunnetta se saattaisi heidän omasta mielestään kuvata. Tämän jälkeen tehtiin vastateos, joka kuvasi samaa tunnetta, kuin minkä osallistuja oli toisen teoksesta tulkinnut löytyvän. Vastateos oli tarkoitus tehdä eri työtavalla, kuin alkuperäinen. Annoimme vastateokselle aikaa puoli tuntia.

Kolmannelle vaiheelle eli parikeskustelulle varasimme kymmenen minuuttia.

Annoimme osallistujille seuraavat kysymykset:

- Mikä oli alkuperäinen tunne, jota kuvattiin?
- Miten pari sen ymmärsi?
- Miltä parin tulkinta tuntui?

Pyysimme osallistujia kirjoittamaan havaintojaan paperille muistiin.

Loppupurussa kysyimme osallistujilta, miltä heistä oli tuntunut ilmaista tunteita valitsemillaan työtavoilla, ja miltä tuntui tulkita toisen taidetta. Tämän lisäksi otimme vastaan kehittämisideoita. Johdattelimme heitä kehittämisideoita kohti kysymällä, että mikä olisi tehnyt tästä kerrasta paremman, ja mitä voisimme tehdä seuraavalla kerralla toisin.

Lopuksi annoimme mahdollisuuden anonyymin palautteen antamiselle kirjoittamalla sen paperille. Palautetta sai antaa esimerkiksi ohjaajien toiminnasta, ryhmän toiminnasta, yleisesti menetelmästä tai muista mieleen tulevista asioista. Anonyymin palautteen koimme hyödylliseksi, koska varsinkin negatiivista palautetta voi olla vaikea ilmaista kasvokkain, ja kirjoittaen voi vapautua tästä haasteesta ja kertoa vapaammin kokemuksestaan.

Otimme vastaan myös ehdotuksia viimeisen kerran teemaksi ja muistutimme seuraavista taidepajakerroista.

5.4.2 Toinen taidepaja: Kuvaa, miten haluat tulla nähdyksi!

Toinen taidepajakertamme oli keskiviikkoiltapäivänä juuri Kajon sulkeutumisen jälkeen. Tällekin kerralle osallistui kahdeksan Kajon kävijää. Osa heistä oli samoja kuin edellisellä kerralla, ja osa uusia.

Esitimme saman PowerPoint-esityksen ja aloituspuheenvuoron kuin ensimmäiselläkin kerralla, koska totesimme sen silloin toimivaksi ja kattavaksi. Kävimme myös tutustumiskierroksen samalla tavalla ja samoilla kysymyksillä kuin aiemminkin, eli nimi ja suosikki itseilmaisutavat. Kysyimme aiemmallekin kerralle osallistuneilta, oliko heillä noussut mieleen kehittämisideoita edellisen kerran jälkeen, mutta niitä ei noussut esiin.

Toisella kerralla teemamme oli Kuvaa, miten haluat tulla nähdyksi. Käytimme tällä kerralla myös Pia Westerholmin kortteja, joista valikoimme sopivaksi Luonteet–kuvakorttisarjan (Westerholm, s.a.). Jaoimme kortit pöydälle, ja annoimme osallistujien valita sopivan kortin. Tämän lisäksi kehitimme kysymyksiä, jotka saattaisivat johdatella osallistujia pohtimaan lisää aihetta. Kysymykset olivat

- Millainen sinä olet?
- Mistä sinä pidät?
- Millaisia puolia sinussa on?
- Mistä olet ylpeä itsessäsi?
- Jos olisit väri, mikä väri olisit?

Annoimme teoksen tekemiselle taas vapaat kädet, mutta edellisen kerran palautteen pohjalta kehoitimme osallistujia keskustelemaan tekemästään työstä muiden kanssa, jos he kokivat puhumisen sellaiseksi asiaksi, joka voisi auttaa teoksen luomisessa. Aikaa ensimmäiselle teokselle oli tällä kerralla tunti. Halusimme saada enemmän aikaa vastateoksen tekemiselle, joten karsimme aikaa tästä ensimmäisestä vaiheesta.

Kuten edelliselläkin kerralla, osallistujien taiteillessa juttelimme heidän kanssaan niitä näitä ja ohjasimme heitä haluttujen taidetarvikkeiden luokse. Teosvaiheen jälkeen pidimme kymmenen minuutin tauon, jonka sai käyttää myös viimeistelyyn.

Toisessa, eli vastateoksen vaiheessa, vaihdoimme teoksia siirtämällä niitä seuraavalle istumajärjestyksen perusteella. Edellisellä kerralla saimme palautetta, että parin kanssa vaihtaminen oli luonut vastateoksen tekemiseen enemmän stressiä, joten päätimme koettaa tehdä tämän vaiheen eri tavalla.

Toisen teoksen saamisen jälkeen kehotimme osallistujia pohtimaan, millaista ihmistä teos kuvastaa, millaisena he näkevät teoksen henkilön ja millaisia asioita teoksen osat kuvastavat. Pohdinnan jälkeen toteutettiin vastateos eri menetelmällä kuin alkuperäinen teos. Tällekin vaiheelle varasimme tällä kertaa tunnin.

Vastateoksen jälkeen siirryimme yhteiseen loppupurkuun, jättäen pois pariskusteluvaiheen, joka oli koettu haastavaksi eikä enää palvellut tarkoitustamme, kun pareja ei ollut jaettu. Loppupurussa kävimme ringissä läpi seuraavat kysymykset:

- Tunnistatko itsesi vastateoksesta?
- Miten alkuperäinen teos ymmärrettiin?
- Miltä tulkinta tuntui?
- Miltä tuntui ilmaista itseäsi valitsemallasi työtavalla?
- Miltä tuntui tulkita toisen taidetta?

Kehittämisideoita selvitimme seuraavilla kysymyksillä:

- Mikä olisi tehnyt tästä kerrasta paremman?
- Mitä voisimme tehdä toisin seuraavalla kerralla?
- Mikä voisi olla viimeisen kerran teema?

Lopuksi otimme vastaan vielä kirjallisesti anonyymia palautetta asioista, joista saattoi olla vaikea puhua kasvokkain (ohjaajien ja ryhmän toiminta, itse menetelmä tai muut mieleen tulevat asiat), sekä teemaehdotuksia viimeiselle kerralle, josta myös muistuttelimme.

5.4.3 Kolmas taidepaja: Kuvaa haave!

Viimeisellä kerralla pidimme saman opinnäytetyön esittelyn kuin aiemminkin kerroilla. Otimme myös ennen menetelmän ohjeistamista vastaan kehittämisideoita aiemmin osallistuneilta, mutta niitä ei noussut esiin. Osallistujia oli taas kahdeksan, joista osa oli samoja kuin aiemmilla kerroilla ja osa uusia. Tavoitimme yhteensä 17 osallistujaa kaikilla kerroilla yhteensä. Se yllätti meidät positiivisesti, koska 17 erillistä osallistujaa oli enemmän kuin odotimme.

Jatkoimme taidepajaa sillä, että päätimme yhteistä teemaa. Ehdotuksiksi olimme saaneet esimerkiksi ihanneympäristön, minä osana yhteisöä ja miten

haluan olla osa maailmaa. Päädyimme kuitenkin lopulta teemaan Haaveet, joihin sopivat kortit satuimme myös löytämään. Levitimme valittaviksi Pia Westerholmin kuvakortit "JOS-korttisarja haaveilijoille" (Westerholm s.a.), joista sai valita yhden kuvaamaan jotakin omaa haavetta, jonka sai sitten toteuttaa valitsemallaan taiteellisella menetelmällä. Teoksen tekemiselle annoimme jälleen tunnin, koska se oli osoittautunut sopivimmaksi. Teoksen tekemisen jälkeen pidimme jälleen tauon.

Vastateos-vaiheessa vaihdoimme teoksia taas antamalla teoksen seuraavalle pöydässä istuvalle, koska se oli toiminut edelliskerralla hyvin ja vähentänyt paineita. Kehotimme osallistujia tutkimaan saatuja teoksia, ja pohtimaan, millainen toive siihen saattaisi sisältyä. Sitten osallistujien tuli tehdä valitsemallaan taiteellisella työtavalla siitä vastateos, jonka edelleen suositeltiin olevan eri työtavalla toteutettu kuin alkuperäinen. Annoimme vastateokselle taas tunnin aikaa.

Kolmas vaihe oli loppupurku. Purussa kävimme vuorotellen jokaisen ajatuksia läpi seuraavia kysymyksiä käyttäen:

- Miltä tuntui ilmaista itseäsi valitsemallasi työtavalla?
- Miltä tuntui tulkita toisen taidetta?
- Miten alkuperäinen teos ymmärrettiin?
- Miltä tulkinta tuntui?
- Koetko, että voisit osallistua tällaiseen menetelmään uudestaan? Millaisille ryhmille menetelmää voisi soveltaa?
- Millä tavalla koet, että menetelmä voisi auttaa vuorovaikutuksen tukemisessa?
- Millaisia kehittämisideoita teille tulee vielä mieleen?

Viimeiseksi annoimme taas mahdollisuuden kirjoittaa anonyymin loppupalautteen esimerkiksi ohjaajien tai ryhmän toiminnasta, menetelmästä yleisesti tai muista mieleen tulevista asioista.

6 ARVIOINTI JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Ensimmäisenä tavoitteenamme oli kehittää luomamme Vuoropuhelu taiteiden keinoin -menetelmän ideaa yhdessä Kajon kävijöiden ja vertaisohjaajien kanssa kokeilevan kehittämisen menetelmällä eteenpäin ja toimivaksi mene-

telmäksi, jota voisi mahdollisesti hyödyntää Kajolla jatkossakin. Tätä toteutimme niin, että keräsimme jokaiselta taidepajakerralta suullista sekä kirjallista palautetta. Suullinen palaute kerättiin yhteisessä tilassa niin, että kaikki osallistujat näkivät toisensa. Suullinen palaute oli reflektovaa, ja se keskittyi purkamaan ajatuksia siitä, millaisena menetelmä koettiin. Kirjallisessa palautteessa kerättiin kävijöiden mielipiteitä menetelmän toimivuudesta. Jos jokin seikka vaati hiomista, keskusteltiin yhdessä kävijöiden kanssa siitä, miten menetelmää voisi parantaa. Lisäksi keräsimme aivan viimeisenä kirjallisen ja anonyymin palautteen, jotta kritiikin antaminen olisi helpompaa. Arvioimme kehittämistyön tuloksia taidepajoihin osallistuneiden henkilöiden palautteiden perusteella.

Kokosimme palautteista kävijöiden ajatuksia menetelmän toimivuudesta ja mahdollisuuksista ja koostimme näiden tietojen perusteella SWOT-taulukon eli nelikenttäanalyysin (Taulukko 1). SWOT-analyysijä käytetään usein eri organisaatioiden toimivuuden kartoittamiseen. Termi SWOT on muodostunut kentän neljästä osa-alueesta: *strengths* (vahvuudet), *weaknesses* (heikkoudet), *opportunities* (mahdollisuudet) sekä *threats* (uhat). (Helms & Nixon, 2010.) SWOT-taulukko toimii myös apuvälineenä, mikäli menetelmää jatkojalostetaan.

Taulukko 1 SWOT-analyysi

SWOT	Positiiviset	Negatiiviset
Sisäiset asiat	VAHVUUDET <ul style="list-style-type: none"> - Ottaa huomioon monet erilaiset ihmiset. - Mahdollinen Kieli-muuri ei haittaa. 	HEIKKOUEDET <ul style="list-style-type: none"> - Ei toimi isolle ryhmälle - Aloituksen pelko voi olla ylikuormittava seikka. - Toteutus vaatii aikaa.
Ulkoiset asiat	MAHDOLLISUUDET <ul style="list-style-type: none"> - Potentiaali toimia monelle uudentyyppiselle kohtaamiselle ja tutustumisen välineenä. 	UHAT <ul style="list-style-type: none"> - Liian vähäiset resurssit (välineet, aika, tilat)

SWOT-taulukkoon kirjattiin menetelmän positiivisia sekä negatiivisia puolia. Positiivinen palaute menetelmästä huomioi erityisesti sen, kuinka menetelmä ottaa

huomioon erilaiset ihmiset, ja kuinka se on sovellettavissa monenlaisille ryhmille. Palautteista nousi esiin monta kertaa myös se, että menetelmään osallistuneiden keskeinen kielimuurikaan ei nouse ongelmaksi. Toteutuskerroille osallistui yksi henkilö, jonka pääsääntöinen kommunikaatiokieli oli englanti. Palautteiden mukaan eri kielen puhuminen ei vaikuttanut menetelmän käyttämiseen. Loppukeskusteluista ja anonyymiin palautteeseen oli kirjattu useaan kertaan se, että menetelmällä on potentiaalia toimia sellaisena kohtaamisen ja tutustumisen välineenä, joka tarjoaa vaihtoehdoisen tavan kommunikoida.

Suurimpina negatiivisina huomioina menetelmästä nousivat esiin ryhmä koko, alkujännitys sekä ajankäyttö. Loppukeskustelussa ja yhdessä kirjallisessa palautteessa käytiin läpi sitä, kuinka menetelmä ei välttämättä toimisi liian isossa ryhmässä. Osallistujat pohtivat, että menetelmä vaatisi intiimin tilan, jossa jokaisella on omaa rauhaa ja tilaa, mutta kaikki osallistujat olisivat silti lähellä. Osallistujat kokivat tärkeäksi sen, että kaikki osallistujat pääsivät kerääntymään yhden pöydän ääreen. Tämän lisäksi osallistujat huomasivat, että menetelmän ohjaamisessa tulee kiinnittää erityistä huomiota osallistujien mahdolliseen alkujännitykseen, ja tukea niitä osallistujia, jotka tarvitsevat alussa enemmän apua. Tämän lisäksi ohjaajan tulee kiinnittää huomiota siihen, kuinka paljon aikaa menetelmän toteuttamiseen varataan. Loppukeskusteluissa pohdittiin, että menetelmä voisi toimia parhaiten intensiivisenä leiriohjelmalla, jolloin sen toteutukseen voisi varata kokonaisen päivän.

Palautteet huomioivat myös tilanteen, jolloin menetelmän toteuttaminen olisi todella vaikeaa tai jopa mahdotonta. Tällaiseksi seikaksi nähtiin resurssien puute. Menetelmän toteuttamiseen vaaditaan riittävän suuri tila, sekä paljon erilaisia välineitä teoksen tuottamiseen.

Kiinnitimme arvioinnissa erityistä huomiota niihin seikkoihin, jotka kävivät ilmi useissa eri palautteissa. Menetelmä sai jokaisella toteutuskerralla todella positiivisen vastaanoton, mutta seassa oli myös jonkin verran rakentavaa palautetta ja kehittämisideoita, joilla menetelmästä saatiin entistä toimivampi. Kehityskohteina nähtiin mm. toteutuskertojen ajallinen strukturointi sekä teosten vaihtamisen tapa. Ensimmäisellä toteutuskerralla huomattiin, että teosten

vaihtaminen määrätyn parin kanssa koettiin stressaavaksi. Tämän vuoksi menetelmää muokattiin seuraavalle toteutuskerralle niin, että teos siirtyikin valitun parin sijasta seuraavalle henkilölle istumajärjestyksen mukaan. Kävijät kokivat tämän parempana ja toimivampana vaihtoehtona.

Yhtenä tärkeänä huomiona kirjallisista palautteista nousi huomio siitä, että menetelmä voisi olla hankala toteuttaa liian isolle ryhmälle. Loppukeskusteluiden merkitys nousi prosessissa niin tärkeäksi osaksi menetelmää, että sen ajallinen vähentäminen koettiin ongelmaksi. Viimeisen kerran kirjallisessa palautteessa saimme myös huomion siitä, että menetelmä ei toimisi liian isolla ryhmällä:

Menetelmä ei toimisi liian isolla porukalla tai ilman yhteistä tilaa. Esim. jos laittaisi 30:n hengen koululuokan tekemään ja vaihtamaan töitä parin kanssa ja keskustelemaan parin kanssa, se ei toimisi.

Palautteista nousi esille myös kehittämistarpeen arvioinnissa huomioidut neuropsykiatriset haasteet, kuten ujous ja neuropsykiatriset haasteet. Palautteissa kuvattiin myös onnistumisen kokemusten saamista menetelmän avulla. Suullinen palaute viimeisen toteutuskerran keskustelusta:

Mahtava tapa edistää vuorovaikutusta. Jos on ujo tai kirjolla, kuten itse tai sosiaalisia haasteita niin voi auttaa rakentamalla sellaista peruskiveä. Tämä rakentaa onnistumisen kokemuksia, joista on hyvä keskustella jälkikäteen.

Moni kävijä ilmaisi, että toteutuskerran alussa menetelmän käyttö jännitti. Tämä tuli ilmi niin loppukeskusteluista kuin myös anonyymeistä palautteista. Jännitystä oli aiheuttanut pelko siitä, että tulkitsee toisen teosta jollakin tavalla väärin. Loppukeskustelun merkitys oli tällöin noussut erittäin tärkeäksi osaksi menetelmää. Loppukeskustelut olivat kävijöiden mukaan antaneet tietynlaisen korjaavan kokemuksen siihen, että pelko on alussa ollut turha. Kävi ilmi, että parin omanlainen ja ”väärä” tulkinta avasikin oven turvalliseen keskustelulle, jota oli helppo lähestyä. Tällainen keskustelu herätti kävijöissä kokemuksen siitä, että on täysin sallittua ymmärtää toista ihmistä väärin, eikä se ole loppujen lopuksi niin pelottava asia. Osallistujien palautteissa painotettiin myös sitä,

kuinka oli menetelmän kannalta hyvä asia, että toteutuskerralle osallistui monenlaisia erilaisia ihmisiä, joita ei tarvinnut tuntea etukäteen. Anonyymi kirjallinen palaute viimeiseltä toteutuskerralta:

Oli hyvä, kun oli erilaista porukkaa mukana. Tässä menetelmässä on hyvä, kun ei tarvitse tuntea toista valmiiksi. Toisen teoksen tulkinta voi ahdistaa, ja se pitää muistaa huomioida. Menetelmässä on mahtavaa, kun saa ilmaista jotain itsestään ei sanallisesti tai sanojakin voi käyttää, mutta teoksen kautta. Ja saa löytää jotain toisen teoksesta ja siitä syntyy uusia ajatuksia ja kommunikaatioita.

Kun palautetta kerättäessä kysyttiin, voisiko vastaavanlaiseen työpajaan osallistua uudestaan, vastasi suurin osa myöntävästi. Yksikään osallistuja ei vastannut kysymykseen täysin kieltävästi. Epäilystä uudelleen osallistumisesta aiheutti esimerkiksi aikataulut sekä paikka, jossa toimintaa järjestettäisiin. Yksikään kävijä ei sanonut kokeneensa menetelmää sellaiseksi, etteikö voisi toimia sen parissa uudestaan.

Pohjimmiltaan kävijät kokivat menetelmän hyvänä vuorovaikutuksen keinona. Menetelmä ei pelkästään antanut työkaluja ilmaista itseään vaihtoehtoisilla tavoilla, vaan se myös rohkaisi kävijöitä ilmaisemaan itseään suullisesti. Menetelmän onnistumista tuki saatavilla olleet välineet sekä ohjaajien huolellinen aikataulun suunnittelu. Kirjallinen palaute toiselta toteutuskerralta:

Mielenkiintoinen vuorovaikutuksen keino. Ihmeellistä olla ihminen ja keksiä keinoja tuoda ilmi asioita, joita ei sanoiksi saa. Hieno ja syvällinen idea + toteutus. Aikaa oli sopivasti ja välineitä riittävästi. Kiitos, oli avartava kokemus. Sain tästä itsekin arvokasta tietoa.

Mielestämme erityisesti yksi suullinen palaute viimeisen toteutuskerran loppukeskustelusta ilmaisi, että menetelmä onnistuu asettamissamme tavoitteissa. Tämän vuoksi poimimme palautteesta myös pätkän opinnäytetyön nimeen:

*Menetelmässä saa itse valita mitä ilmaista ja miten. Toinen saa sit tulkita. Voi keskustella jälkeenpäin, tai ei ole pakko. Kaikki tässä on vapaaehtoista ja turvallista. **Tässä on jotain mitä ei tavoita sanallisella viestinnällä.***

Suuresta osasta saamastamme palautteesta käy ilmi, että kävijät kokivat molempien tavoitteidemme toteutuneen viimeisellä toteutuskerralla. Tämän mahdollisti kokeileva kehittäminen yhdessä osallistujien kanssa.

7 POHDINTA

Kehittämiprosessi oli monella tapaa opettavainen kokemus. Uskomme, että menetelmää jatkojalostamalla ja erilaisille ryhmille räätälöimällä voidaan luoda kohtaamisen väline, joka yhdistää ihmisiä erilaisuudesta ja sosiaalisista muureista huolimatta.

Olimme positiivisesti yllättyneitä toteutuskertojen osallistujamääristä. Tämän lisäksi osallistujat olivat toiminnassa aktiivisia ja ottivat paljon kantaa menetelmän eri osa-alueisiin. Osallistujilla oli todella myönteinen kokemus menetelmästä, joka vahvisti uskoamme sen toimivuudesta.

Jäimme myös pohtimaan, olisiko menetelmän rakenteessa voinut olla vielä muitakin seikkoja, jotka olisivat helpottaneet kävijöiden alkujännitystä tarttua teosten tulkitsemiseen. Tätä olisi voinut vielä selvittää, jos toteutuskertoja olisi ollut enemmän.

Lisäksi mietimme, olisiko menetelmästä voinut tehdä entistä käyttäjäystävällisemmän hiomalla toteutuskerran strukturointia. Eräästä palautteesta kävi ilmi, että toteutuskerran alkuun olisi kaivattu entistä paremmin jäsenneltyä aikataulua päivän kulusta.

Taiteen rikkinäinen puhelin

Menetelmämme alkuperäinen työnimi oli Taiteen rikkinäinen puhelin. Saimme kuitenkin ohjaajalta palautetta siitä, että se nimenä antaa ymmärtää, että menetelmän olisi tarkoitus saada aikaan epäonnistuneita tulkintoja toisten taideteoksista. Taiteen tulkitsemisessa on kuitenkin hienoa se, että ei ole yhtä oikeaa tai väärää tapaa tulkita sitä mitä näkee, kokee tai saa taiteesta. Tärkeämpää on se, että joku kohtaa tehdyn taiteen ja ottaa aikaa yrittääkseen ymmärtää sitä. Kohdatessaan taiteen, tulee kohdanneeksi samalla myös taiteilijan.

Muut voivat myös nähdä teoksessa asioita, joita tekijä ei ole niihin tarkoittanut nähtäväksi. Siitä voi saada uudenlaisia näkökulmia sekä taiteen tekemiseen että itseensä, erityisesti, kun tekee jotain henkilökohtaista. Aiheet, jotka valitsimme menetelmän käyttämiseen (tunteet, kuinka haluat tulla nähdyksi, haaveet), antoivat mahdollisuuden itsensä ilmaisemiseen henkilökohtaisella tavalla, ja muiden tulkinta siitä henkilökohtaisesta asiasta koettiin joissain tapauksessa jopa voimauttavana. Se, että taidetta uskalletaan tulkita uusilla tavoilla, on lahja taiteen tekijälle.

Saimme palautetta siitä, että joitain osallistujia jännitti se, että ymmärtävätkö he muita oikein ja tulevatko he itse ymmärretyiksi. Jos menetelmän olisi esittänyt Taiteen rikkinäisenä puhelimena, olisiko samanlaista jännitystä ilmennyt? Rikkinäisessä puhelimessa on hauskaa se, kun viesti muuttuu kierroksen aikana. Myös tässä menetelmässä viesti auttamatta muuttuu teoksesta toiseen siirryttäessä, mutta se ilmaisun erilaisuus tekee menetelmän hauskaksi ja mielenkiintoiseksi. Jos teosten viestin ei olisi tarkoitus muuttua ja ihmisten ei olisi tarkoitus ymmärtää toisiaan eri tavoin, niin eikö olisi sama jäljentää samaa teosta uudelleen ja uudelleen samalla tavalla?

Nimiristiriidasta huolimatta menetelmästä kuoriutui kaikkien sen rakentamisessa mukana olleiden näköinen kokonaisuus, joka hiottiin vastaamaan juuri heidän tarpeitaan. Tarvitseeko tällaisesta menetelmästä tulla ikinä täydellistä ja "valmista" versiota? Entä jos menetelmä pohjimmiltaan toimii niin hyvin juuri siksi, että se perustuu niin suuresti käyttäjäryhmäänsä mukautumiseen? Ohjaajan näkökulmasta menetelmällä on valtavan suuri potentiaali toimia pidempijaksoisena ryhmätoimintana, joka tukee ryhmän sisäistä kommunikaatiota sekä yksilön omien sosiaalisten voimavarojen tukemista. Tällaisenaan menetelmä kuvastaa nyt suuresti Kulttuuripaja Kajoa ja sen kävijöitä. Jos menetelmä vietäisiin toiseen ympäristöön, siitä tulisi todennäköisesti juuri sen paikan ja niiden ihmisten näköinen.

LÄHTEET

Autismiliitto. 2022. Sosiaalisen kanssakäymisen erityispiirteet. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://autismiliitto.fi/autismi/toimintakyky/sosiaalisen-kanssakaymisen-erityispiirteet/> [viitattu 18.2.2024].

Autismiliitto. s.a. Rutiinit ja rituaalit. WWW-dokumentti. Päivitetty 8.4.2024. Saatavissa: <https://autismiliitto.fi/autismi/toimintakyky/rutiinit-ja-rituaalit/> [viitattu 25.11.2024].

Hahtala, K. & Kiiliäinen, J. 2021. ”Ite tykkään just siitä, että sä voit vaikuttaa asioihin, mut kaikki ei riipu sinusta”. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kokemuksia osallisuudesta. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Yhteisöpedagogikoulutus. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2021121526102> [viitattu 8.3.2024].

Helms, M. & Nixon, J. 2010. Exploring SWOT analysis – where are we now? A review of academic research from the last decade. *Journal of Strategy and Management* 3. Verkkolehti. Saatavissa: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/17554251011064837/full/html#idm45629735701056>

Hietala, J. & Lahti, E. 2022. Sosiaaliset suhteet. Teoksessa Savikuja, T & Puustjärvi, A. (toim.) Nepsy-opas – Tukea neuropsykiatriin haasteisiin. PS-kustannus. Jyväskylä, 187–192.

Häkkinen, L. Tikkaaja, O. & Linnosuo, O. 2016. Vuorovaikutus osallistavan taiteen ryhmänohjauksessa. Hyvinvoinnin välitystoimisto. Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja, 26. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/handle/10024/123082> [viitattu 25.10.2024].

Karjalainen, A. 2019. Luovan toiminnan työtavat. Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Keltikangas-Järvinen, L. 2019. Ujot ja introvertit. Helsinki: WSOY.

Koskinen, S., Sainio, P., Tiikkainen, P. & Vaarama, M. 2011. Sosiaalinen toimintakyky. Koskinen, S., Lundqvist, A., Ristiluoma, N. (toim.) Teoksessa Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa 2011. Sivut 137-140. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-769-1> [viitattu 26.10.2024].

Kuronen, L. 2023. Kulttuurihyvinvointia toisen asteen opiskelijoille. Taiteen voima yksinäisyyden ja syrjäytymisen ehkäisemisenä opinnoissa. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Kulttuurihyvinvoinnin koulutus (ylempi amk). Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2023051610943> [viitattu 8.3.2024].

Laitinen, L. 2017a. Näkökulmia taiteen ja kulttuurin sosiaalisen hyvinvoinnin vaikutuksista. Sitra. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.sitra.fi/artikkelit/nakokulmia-taiteen-ja-kulttuurin-sosiaalisen-hyvinvoinnin-vaikutuksiin/> [viitattu 26.11.2024].

Laitinen, L. 2017b. Vaikuttavaa? Taiteen hyvinvointivaikutusten tarkastelua. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. E-kirja. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-216-616-6>

Leikkipankki. s.a. Rikkinäinen puhelin. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://leikkipankki.fi/Leikit/Tiedot/389> [viitattu 19.9.2024].

Leppämäki, S., Virta, M., Salakari, A. & Humaljoki, K. 2017. Aikuisen arki toimimaan. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://adhd-liitto.fi/wp-content/uploads/2022/01/Aikuisen-arki-toimimaan-web2022.pdf> [viitattu 23.2.2024].

Luukkonen, K. & Mäkitalo-Tulokas, S. 2024. Kulttuuripaja Kajon vastaava ohjaaja & toiminnanohjaaja. Haastattelu 18.4.2024. Kulttuuripaja Kajo.

Mäkitalo-Tulokas, S. 2024. Kulttuuripaja Kajon esittely. Vertaisohjaajakoulutus 29.4.2024.

National Autistic Society. s.a. Masking. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.autism.org.uk/advice-and-guidance/topics/behaviour/masking> [viitattu 20.11.2024].

Nissilä, M. 2022. Autismi ja autismikirjon häiriöt. Terveystalo. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.terveystalo.com/fi/tietopaketti/autismikirjon-hairio#Mit%C3%A4+on+autismin+kirjo%3F> [viitattu 16.2.2024].

Nivala, E. & Ryytänen, S. 2024. Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Helsinki: Gaudeamus.

Parviainen, S. & Vauhkonen, A. 2021. ”Jos ei ole vuorovaikutusta, ei tapahdu asioita...” Kokemuksia draamaryhmästä. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Yhteisöpedagogikoulutus. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202202222764> [viitattu 8.3.2024].

Poskela, J., Kutinlahti, P., Hanhike, T., Martikainen, M. & Urjankangas, H.-M. 2015. Kokeileva kehittäminen. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. TEM raportteja 67/2015. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-061-9> [viitattu 7.10.2024].

Puustjärvi, A. 2022. Kehitykselliset neuropsykiatriset häiriöt. Teoksessa Savikuja, T & Puustjärvi, A. (toim.) Nepsy-opas – Tukea neuropsykiatrisiin haasteisiin. PS- kustannus. Jyväskylä, 43–72.

Rovasalo, A. 2022. Sosiaalisten tilanteiden pelko. Lääkärikirja Duodecim. WWW-dokumentti. Päivitystietoja ei saatavilla. Saatavissa: <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00492/sosiaalisten-tilanteiden-pelko?q=sosiaalisten%20ja%20tilanteiden%20ja%20pelko> [viitattu 10.10.2024].

Saarinen, M. & Kokkonen, M. 2003 Tunneäly. Kohti KOKOnaista elämää. Helsinki: WSOY.

Sosiaalinen toimintakyky. s.a. Sosped-säätiö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://sosped.fi/toiminta/toimintakyky/> [viitattu 26.10.2024].

Stevanovic, M & Koskinen, E. 2018. Sosiaalinen vuorovaikutus autismikirjon häiriössä - keskusteluntutkimuksen näkökulma. *Duodecim*. Nro 21, 2120-2126. Elektroninen uudelleenpainatus alkuperäisestä artikkelista. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/5332b524-a22d-42e7-a3f3-f15044f92ad7/content>

THL. 2023. Mitä toimintakyky on? Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/aiheet/toimintakyky/mita-toimintakyky-on> [viitattu 26.10.2024].

Tietoa toiminnasta. s.a. Kulttuuripaja Kajo. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://kulttuuripajakajo.fi/tietoa-toiminnasta/> [viitattu 21.4.2024].

Tietoa säätiöstä. s.a. Sosped-säätiö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://sosped.fi/tietoa/> [viitattu 2.10.2024].

Tiikkainen, P. & Pynnönen, K. 2018. Sosiaalisen toimintakyvyn arviointi ja mittaaminen väestötutkimuksissa. TOIMIA-verkosto. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201703315912> [viitattu 26.10.2024].

Westerholm, P. s.a. Korttisarjat. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://pia.vilkasstore.com/epages/pia.sf/fi_FL/?ObjectPath=/Shops/2018040303/Categories/Korttisarjat [viitattu 19.9.2024].

